

**Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων
Γραφείο Συνδέσμου της Ελλάδος στα Σκόπια**

Η ΑΓΟΡΑ ΦΕΤΑΣ ΣΤΗΝ πΓΔΜ

Μάιος 2008

DTC "BUNJAKOVEC", Unit 15, 2nd floor, bl. Partizanski Odredi, 1000 Skopje
Tel: (+389 2) 3129 456, 3129 458
Fax: (+389 2) 3129 441
e-mail: ecocom-skopje@mfa.gr

Η ΑΓΟΡΑ ΦΕΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΓΔΜ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Η ΠΓΔΜ είναι μια μικρή χώρα τόσο σε έκταση (25.713 τ.χλμ) όσο και σε πληθυσμό (2,07 εκατ. κάτοικοι). Το **επίπεδο αγοραστικής δύναμης** στη χώρα είναι χαμηλό, ιδιαίτερα σε σύγκριση με τις χώρες της Ε.Ε. (σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της ΠΓΔΜ, ο μέσος μηνιαίος μισθός στην ΠΓΔΜ για το 2007 ανήρθε σε περίπου €238) και, συνεπώς, το μέσο, διαθέσιμο προς κατανάλωση, εισόδημα είναι πολύ περιορισμένο. Ως αποτέλεσμα αυτού, η κατανάλωση είναι προσανατολισμένη κυρίως στα είδη πρώτης ανάγκης και επικεντρώνεται, ως επί το πλείστον, σε ανταγωνιστικά, χαμηλότερου κόστους προϊόντα και, πολύ λιγότερο, σε ποιοτικά προϊόντα υψηλότερης τιμής.

Το τυρί, γενικά, αποτελεί για τους κατοίκους της ΠΓΔΜ βασικό και αναπόσπαστο είδος της καθημερινής τους διατροφής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, παραδοσιακά, η ΠΓΔΜ και όλες οι χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, λόγω της σημαντικής παραγωγής γάλακτος στην περιοχή και με σκοπό τη διατήρησή του, παρασκευάζουν για οικιακή χρήση και καταναλώνουν τυρί εδώ και αιώνες.

2. ΤΑ ΛΕΥΚΑ ΤΥΡΙΑ ΚΑΙ Η ΦΕΤΑ ΣΤΗΝ ΠΓΔΜ

Η **βασική διάκριση τυριών** στην αγορά της ΠΓΔΜ γίνεται μεταξύ "sirenje" (λευκών τυριών) και "kashkaval" (κίτρινων τυριών). Η διάκριση αυτή ομοιάζει με εκείνη που απαντάται σε περιοχές της Βορείου Ελλάδος, με τον χαρακτηρισμό "τυρί" για τα λευκά και "κασέρι" για τα κίτρινα τυριά.

Το **λευκό τυρί** αποτελεί βασική καθημερινή τροφή για τους πολίτες της ΠΓΔΜ και ο τρόπος ένταξής του στη διατροφή τους είναι σχεδόν ταυτόσημος με εκείνον των Βαλκανικών χωρών και παράλληλος με τις διατροφικές συνήθειες των Ελλήνων.

Τα λευκά τυριά (sirenje) χρησιμοποιούνται κυρίως ως συνοδευτικά γευμάτων, σε σαλάτες (ιδίως στη σαλάτα Sopska, η σύσταση και η συχνότητα κατανάλωσης της οποίας στην ΠΓΔΜ είναι παρόμοιες με της χωριάτικης σαλάτας στην Ελλάδα), σε πίτες (ως κυρίως ή συνοδευτικό συστατικό), ως ορεκτικά (σαγανάκι, σχάρα), ως συνοδευτικά τοπικών ζυμαρικών (yuška) και σε πρόχειρα γεύματα.

Η **γεύση** τους είναι, συνήθως, αλμυρότερη από εκείνη της φέτας, λόγω της παραδοσιακής χρήσης αλατιού για τη διατήρησή τους στα οικιακά τυροκομεία τα οποία δεν διέθεταν τα σύγχρονα μέσα και δυνατότητες συντήρησης, η υφή τους κυμαίνεται ανάλογα με το γάλα που χρησιμοποιείται και τη μέθοδο παρασκευής τους, και το χρώμα τους κυμαίνεται από λευκό έως υπόλευκο.

Τα λευκά τυριά εμφανίζονται στην αγορά σε **διάφορους τύπους**, ανάλογα με το γάλα που χρησιμοποιήθηκε κατά την παρασκευή τους, ήτοι

- ~ Kvanjo – αγελαδίσιο – καλύπτει περίπου το 50-60% της παραγωγής
- ~ Ončo – πρόβειο
- ~ Kozjo – κατσικίσιο
- ~ Mešano – μικτό (συνήθως 70% του γάλακτος από το οποίο παρασκευάζεται είναι γάλα αγελάδας)

ή ανάλογα με τη γεωγραφική τους προέλευση, ήτοι,

- ~ Berovsko Sirenje (τυρί με χαμηλότερα λιπαρά, από την περιοχή του Berono, ανατολικά της χώρας),
- ~ Svetinikolsko (Ονčepolsko) (από την περιοχή Ονče Pole / Πεδιάδα των Προβάτων, και ιδιαίτερα την πόλη Sveti Nikole)
- ~ Shar Planina (από την περιοχή της ομώνυμης οροσειράς στα βορειοδυτικά της χώρας)
- ~ Galičko (τυρί με υψηλότερα λιπαρά, από την περιοχή Galič δυτικά της χώρας)
- ~ Mavrovsko (από την περιοχή Μανγονο δυτικά της χώρας) κ.α.

Η **φέτα**, στην αντίληψη των καταναλωτών της πΓΔΜ, συγκαταλέγεται, μεν, ως είδος, στα "sirenje", δηλ. τα λευκά τυριά, και θεωρείται ο προερχόμενος από Ελλάδα "α-δερφός" τους, είναι, δε, όρος απόλυτα συνδεδεμένος με τη χώρα μας. Περιλαμβάνεται, μαζί με τα υπόλοιπα εισαγόμενα τυριά, στην κατηγορία delicatessen και ως εκ τούτου τοποθετείται στο αντίστοιχο τμήμα των καταστημάτων των αλυσίδων λιανικής πώλησης και όχι μαζί με τα εγχώρια.

Όπως φαίνεται στις τιμές λιανικής που παραθέτουμε πιο κάτω, η φέτα είναι συγκριτικά ακριβό προϊόν, χαρακτηριζόμενο στην πΓΔΜ ως προϊόν πολυτελείας και, συνεπώς, η καθημερινή της κατανάλωση είναι σαφώς περιορισμένη. Ουσιαστικά, σύμφωνα με εκπροσώπους εισαγωγέων φέτας και αλυσίδων λιανικής πώλησης, η **κατανάλωση** της φέτας στη χώρα γίνεται κυρίως από μερίδα ντόπιων οι οποίοι έχουν υψηλό διαθέσιμο εισόδημα, την έχουν δοκιμάσει στην Ελλάδα και θέλουν να αναπαράγουν συγκεκριμένες ελληνικές συνταγές (κυρίως τη χωριάτικη σαλάτα) καθώς και από αλλοδαπούς, κυρίως Έλληνες (προσωπικό ελληνικών αποστολών και επιχειρήσεων) που διαμένουν στην πΓΔΜ.

Η επί μέρους εξάρτηση της κατανάλωσης της φέτας από τον αριθμό των αλλοδαπών στην πΓΔΜ γίνεται προφανέστερη και από τη κατακόρυφη μείωση (κατά 500%) που υπέστησαν σταδιακά οι εισαγωγές φέτας από την Ελλάδα στην πΓΔΜ κατόπιν της λήξης της εθνοτικής κρίσης στη χώρα – με την υπογραφή της Συμφωνίας της Αχρίδας τον Αύγουστο του 2001 – και της αποχώρησης πλήθους αλλοδαπών (διπλωματών, δυνάμεων του ΝΑΤΟ κ.α.).

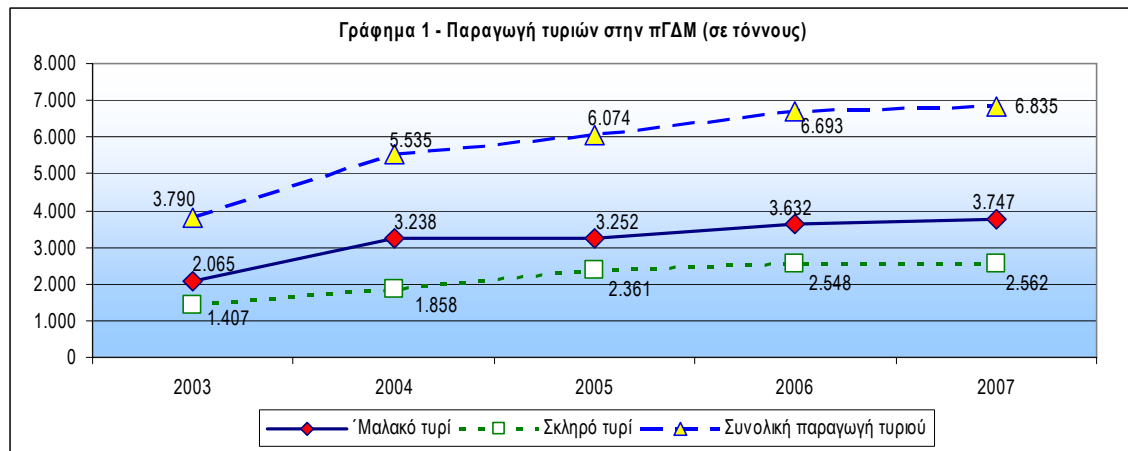
3. ΠΑΡΑΓΩΓΗ – ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΦΕΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία για την παραγωγή και τις εισαγωγές και εξαγωγές της "φέτας"¹ και ανταγωνιστικών προϊόντων στην πΓΔΜ – τα οποία προμηθεύθηκε το Γραφείο μας από τη Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ – δεν κρίνονται ως επαρκώς αξιόπιστα και συνεπώς δεν μπορούν να αποτελέσουν από μόνα τους εργαλείο ανάλυσης της αγοράς. Δέον είναι να υπογραμμίσουμε ότι, η παραπάνω διαπίστωση τεκμηριώθηκε κατόπιν ανάλυσης και σύγκρισής τους με την πραγματικότητα και τις δηλώσεις των ενεργών παραγόντων της αγοράς.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι μεγάλες ποσότητες "φέτας" που φαίνεται κατά τις στατιστικές να εισάγονται στην πΓΔΜ από την Ουγγαρία (χώρα κατ' εξοχήν παραγωγό κίτρινων τυριών), οι οποίες, κατά την έρευνά μας, δεν εμφανίστηκαν πουθενά στην αγορά, ενώ η "φέτα Ουγγαρίας" αποτελεί άγνωστο προϊόν για τους παράγοντες της αγοράς, όσο και για τον ομόλογό μας της Ουγγρικής Πρεσβείας με τον οποίο επικοινωνήσαμε σχετικά.

Σε επίρρωση των προαναφερθεισών αμφιβολιών μας, οφείλουμε να επισημάνουμε την ισχυρή παρουσία, εκτός της Ουγγαρίας, και της Σερβίας στους στατιστικούς πίνακες εισαγωγών "φέτας", ενός δηλαδή προϊόντος το οποίο φέρει Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης και παράγεται μόνο στην Ελλάδα.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της πΓΔΜ, κατά την τελευταία πενταετία, η παραγωγή τυριών γενικά στη χώρα αυξάνεται σταθερά σε ετήσια βάση (βλ. Γράφημα 1 & Πίνακα 1 στο Παράρτημα). Ιδιαίτερα, το 2004, η παραγωγή σημείωσε θεαματική αύξηση κατά 46% έναντι του 2003 (από 3.790 σε 5.535 τόννους), γεγονός που οφείλεται κυρίως στην αύξηση παραγωγής μαλακών τυριών κατά 57% (από 2.065 σε 3.238 τόννους, αντίστοιχα).

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ

¹ η Στατιστική Υπηρεσία χρησιμοποιεί την ορολογία της Συνδυασμένης Ονοματολογίας, περιλαμβάνοντας όμως στα στατιστικά της επονομαζόμενης "φέτας" και εισαγωγές ψευδεπώνυμης φέτας από τη Σερβία, Ουγγαρία, Γερμανία κ.α.

Κατά την πενταετία 2003-2007, η παραγωγή μαλακών τυριών, στα οποία μπορεί να ταξινομηθεί στατιστικά η φέτα, κάλυπτε κατά μέσο όρο το 55% της συνολικής παραγωγής τυριών.

Δυστυχώς, η Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ δεν διαθέτει επιμέρους στοιχεία παραγωγής "φέτας" στη χώρα και συνεπώς δεν είναι δυνατόν να υπολογισθεί η συμμετοχή της επί του συνόλου των παραγόμενων μαλακών τυριών.

Σημειωτέον ότι στα ως άνω στατιστικά στοιχεία δεν καταγράφεται σημαντικότερο μερίδιο επί του συνολικού όγκου παραγωγής, αυτή δηλαδή που προέρχεται από τα οικιακά τυροκομεία. Η τελευταία υπολογίζεται σε 70% της συνολικής παραγωγής λευκών τυριών αν και τείνει μειούμενη με την πάροδο των ετών και κατ' ακολουθία με την ανάπτυξη της οικονομίας της πΓΔΜ. Οι πέραν της αυτοκατανάλωσης και του δωρεάν εφοδιασμού συγγενικών προσώπων ποσότητες που παράγονται από τις εν λόγω μικρές οικιακές τυροκομικές μονάδες, διατίθενται συνήθως μέσω φίλων και συγγενών, χωρίς κανένα υγειονομικό έλεγχο, είτε ως αγαθό αντιπραγματισμού (barter) – παλαιότερη πρακτική η οποία τείνει να εξαφανιστεί – είτε έναντι χρημάτων.

Αναφορικά με τις **εξελίξεις στον κλάδο**, η παραγωγή των τυριών και, γενικότερα, των γαλακτοκομικών στην πΓΔΜ βρίσκεται σε αποφασιστική καμπή. Ήδη από το 2007, έγιναν στην αγορά της πΓΔΜ σημαντικές επενδύσεις από μείζονες εταιρείες του γαλακτοκομικού τομέα. Συγκεκριμένα:

- ◆ η Ολλανδική Danube Foods, η οποία ανήκει στη βρετανική Salford Capital Partners, εξαγόρασε τη μεγαλύτερη εταιρεία παραγωγής γαλακτοκομικών της πΓΔΜ, Bitolska Mlekara, στα σχέδια της οποίας περιλαμβάνεται η παραγωγή διευρυμένης γκάμας λευκών τυριών (επένδυση €26,7 εκατ.),
- ◆ η σουηδική Swedmilk (μέσω greenfield επένδυσής της ύψους €15 εκατ.) και
- ◆ η κροατική Dukat, η οποία αποτελεί ισχυρό brand name στα Βαλκάνια και όχι μόνο, θυγατρική της γαλλικής Lactalis, εξαγόρασε την Ideal Šipka, τη δεύτερη μεγαλύτερη εταιρεία παραγωγής γαλακτοκομικών στη χώρα, έναντι ποσού το οποίο δεν κοινοποιήθηκε.

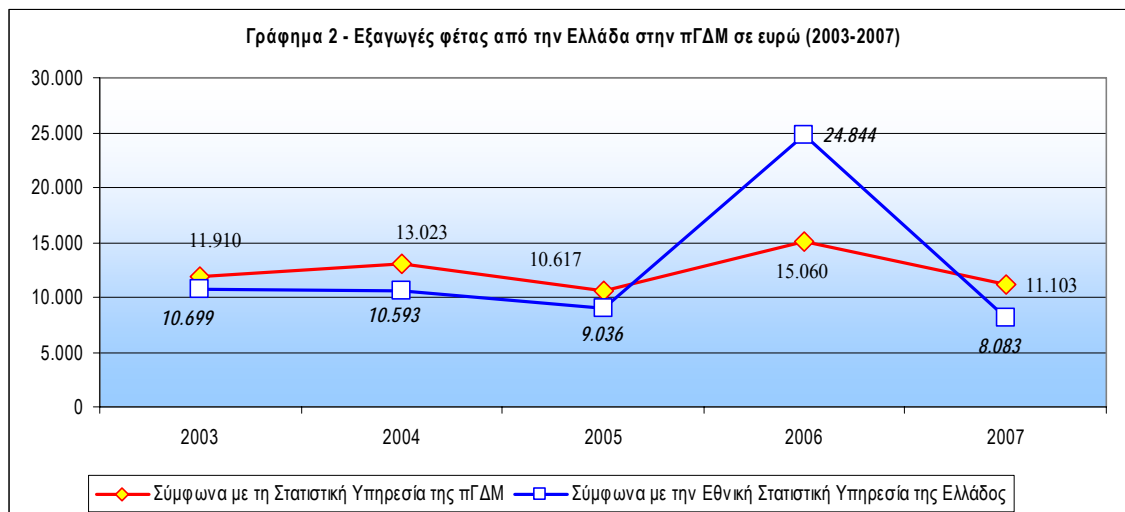
Οι ως άνω, μαζί με την τοπική Zdravje Radovo, είναι οι μόνες εταιρείες που έχουν τη δυνατότητα καθετοποιημένης παραγωγής γαλακτοκομικών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Κυβέρνηση προέβλεψε νομοθετικά την **εφαρμογή, από 1/1/2009, των προτύπων ISO-9001 και HACCP** για όλες τις εταιρείες παραγωγής τροφίμων. Δεδομένου ότι πολλές από τις μικρότερες και οικιακές επιχειρήσεις παραγωγής γαλακτοκομικών χρησιμοποιούν, ακόμη, πεπαλαιωμένες μεθόδους για την παραγωγή τυριού και γιαουρτιού και λειτουργούν σε ιδιαίτερα ανθυγιεινές συνθήκες οι οποίες εγκυμονούν δυνητικούς κινδύνους για τον καταναλωτή, είναι βέβαιο ότι μετά την εφαρμογή του νόμου, αρκετές από αυτές, αν όχι όλες, θα κλείσουν. Συνεπώς, σταδιακά, ο κλάδος των γαλακτοκομικών θα οδηγηθεί σε παραγωγή ποιοτικότερων προϊόντων από λιγότερους παραγωγούς.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της πΓΔΜ, οι **εισαγωγές "φέτας" στη χώρα για το 2007** (βλ. Πίνακα 2 στο Παράρτημα) ανήρθαν σε €675.504 σημειώνοντας αύξηση κατά 10% αναφορικά με την αξία σε σχέση με το 2006 (€613.688), αλλά μείωση κατά 11% αναφορικά με την ποσότητα (383 τόννοι το 2007 έναντι 431 τόννων το 2006). Από το 2005 στο 2006, η αντίστοιχη μεταβολή ήταν 153% αύξηση σε αξία (από €241.648 σε €613.688 αντίστοιχα) και 184% αύξηση σε ποσότητα (431 τόννοι από 152 το 2005). Για το σύνολο της πενταετίας οι εισαγωγές "φέτας" ανήλθαν σε αξία σε €1.886.374, αυξανόμενες από το 2003 έως το 2007 συνολικά κατά 312%. Η ποσοτική αύξηση ξεπέρασε τους σε 1.200 τόννους παρουσιάζοντας άνοδο σε ποσοστό 237%, αντίστοιχα.

Σημειώνεται ότι η **μέση τιμή** (αξία/βάρος) του συνόλου της εισαγόμενης στην πΓΔΜ "φέτας" κατά την εξεταζόμενη πενταετία βαίνει αυξανόμενη, με υψηλότερο σημείο στο 2007 (€1,77/κιλό) και χαμηλότερο στο 2003 (€1,44/κιλό).

Όσον αφορά στην κατανομή των **εισαγωγών "φέτας" στην πΓΔΜ κατά χώρα προέλευσης**, εντύπωση προκαλεί η καταλυτική παρουσία της Σερβίας και του Μαυροβουνίου² (βλ. Πίνακα 2 στο Παράρτημα). Συγκεκριμένα, κατά την τετραετία 2003-2007, οι εισαγωγές από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο καλύπτουν το 74% των συνολικών εισαγωγών της πΓΔΜ, με δεύτερη προμηθεύτρια χώρα την Ουγγαρία, η οποία καλύπτει το 16% των εισαγωγών, τρίτη τη Γερμανία με 6% και τέταρτη την **Ελλάδα**, οι εισαγωγές φέτας από την οποία καλύπτουν μόλις το 3% των συνολικών εισαγωγών "φέτας" της πΓΔΜ. Το υπόλοιπο 2% καλύπτουν η Δανία, η Ολλανδία, η Τουρκία και η Ιταλία.

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τις **εξαγωγές φέτας από την Ελλάδα στην πΓΔΜ**, και σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της πΓΔΜ, η αξία τους κυμάνθηκε, για την πενταετία 2003-2007, κατά ετήσιο μέσο όρο, στα **€12.343** (βλ. Γράφημα 2 & Πίνακα 2 στο Παράρτημα).

² έως το 2006 η Σερβία και το Μαυροβούνιο καταγράφονται ως ενιαία χώρα

Σε αντιδιαστολή με τα παραπάνω, για την ίδια πενταετία, σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, οι εξαγωγές φέτας από την Ελλάδα στην πΓΔΜ, κυμάνθησαν σε **€12.651**, κατά ετήσιο μέσο όρο (βλ. Γράφημα 2 & Πίνακα 4 στο Παράρτημα).

Από την **σύγκριση των στοιχείων** των δύο προαναφερόμενων πηγών, προκύπτει ότι οι εξαγωγές φέτας από την Ελλάδα προς την πΓΔΜ που καταγράφονται από την ΕΣΥΕ είναι για σχεδόν όλα τα υπό εξέταση έτη **χαμηλότερες** από εκείνες που παρουσιάζει η Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ., αντίστοιχα. Μόνη εξαίρεση αποτελεί το 2006, όταν οι εξαγωγές σύμφωνα με την ΕΣΥΕ είναι κατά €9.784 υψηλότερες. Οι τάσεις αυξομείωσης παραμένουν ομοειδείς και κατά τις δύο πηγές.

Όσον αφορά στην **ποσότητα**, σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της πΓΔΜ, η Ελλάδα εξήγαγε ετησίως, κατά μέσο όρο, 2,37 τόννους φέτας στην πΓΔΜ για την πενταετία 2003-2007, ενώ σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, εξήγαγε ετησίως, κατά μέσο όρο και για την ίδια περίοδο, 2,48 τόννους φέτας στην πΓΔΜ.

Η **μέση τιμή των εξαγωγών ελληνικής φέτας** στην πΓΔΜ κυμάνθηκε ως εξής (€/κιλό):

	2003	2004	2005	2006	2007
Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ	4,60	5,37	5,28	4,94	4,94
Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΣΣπΓΔΜ	4,86	5,08	5,18	5,39	5,58

Εξ άλλου, στις **εισαγωγές λευκού αγελαδινού τυριού σε άλμη στην πΓΔΜ**, οι οποίες, για την τετραετία 2003-2006³, είναι μεγαλύτερες κατά 44% εκείνων της "φέτας", σχεδόν την αποκλειστικότητα της προμήθειας της πΓΔΜ έχει η Βουλγαρία η οποία για την περίοδο 2003-2006 κάλυψε το 99% των εισαγωγών (σύνολο).

Συγκεκριμένα, η Βουλγαρία κάλυψε ολοκληρωτικά τις εισαγωγές της πΓΔΜ σε λευκό αγελαδινό τυρί για το 2006 (€359.536), ενώ οι συνολικές εισαγωγές της πΓΔΜ για την εν λόγω τετραετία ανήρθαν σε €1.737.544 (Βουλγαρία: €1.721.116).

Από την άλλη πλευρά, οι **εξαγωγές "φέτας" της πΓΔΜ** (βλ. Πίνακα 3 στο Παράρτημα) για το 2007 ήταν μηδενικές, ενώ για το 2006 ανήρθαν μόλις σε €127 προς τις Δυνάμεις του ΝΑΤΟ. Για το σύνολο της πενταετίας 2003-2007, οι εξαγωγές "φέτας" της πΓΔΜ ανήρθαν σε €64.255. Οι μεγαλύτερες εξαγωγές σημειώθηκαν το 2005 και ανήλθαν σε €54.076 έναντι €10.053 το 2004 (αύξηση 437%). Οι αξίες και οι διακύμανσή τους δείχνουν ότι πρόκειται για περιστασιακές εξαγωγές. Η Αυστραλία ήταν ο σχεδόν αποκλειστικός προορισμός των εξαγωγών "φέτας" από την πΓΔΜ καλύπτοντας ποσοστό 99,6%.

Όσον αφορά στις εξαγωγές άλλων λευκών τυριών (πρόβειου / βουβαλίσιου ή αγελαδινού) οι εξαγωγές της πΓΔΜ ανήρθαν σε €418.583 με κυριότερους πελάτες την Αυστραλία, τη Σερβία και το Μαυροβούνιο, τη Βουλγαρία, την Αλβανία κ.α.

³ η Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ δεν διαθέτει στατιστικά στοιχεία εξαγωγών για τους εν λόγω Κωδικούς για το 2007

4. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ - ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΦΕΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΓΔΜ

Κατ' αρχάς, πριν προβεί στην πρώτη της πράξη εισαγωγής, η εδώ εισαγωγική εταιρεία οφείλει να προχωρήσει στην καταγραφή της ως εισαγωγέως γαλακτοκομικών προϊόντων στο Υπουργείο Γεωργίας με σκοπό τη διευκόλυνση της διαδικασίας των μετέπειτα εισαγωγών της. Κατόπιν, η εισαγωγική εταιρεία υποχρεούται να καταθέσει στο Υπουργείο Γεωργίας της πΓΔΜ για κάθε – συνήθως μηνιαία, λόγω των σύντομων ημερομηνιών λήξεων των προϊόντων – εισαγωγή γαλακτοκομικών στην οποία προτίθεται να προβεί, αίτηση η οποία θα δηλώνει, μεταξύ άλλων, τις ποσότητες που προτίθεται να εισάγει, την επωνυμία του εξαγωγέα και το τελωνείο εισαγωγής στη χώρα. Η έκδοση της έγκρισης εισαγωγής γίνεται, πλέον, σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα (3-5 ημέρες).

Κατά την εισαγωγή των γαλακτοκομικών προϊόντων, μαζί με τα υπόλοιπα έγγραφα που προβλέπονται για όλες τις εισαγωγές στην πΓΔΜ (τιμολόγια, φορτωτικές κ.α.), το φορτίο πρέπει να συνοδεύεται από Κτηνιατρικό Υγειονομικό Πιστοποιητικό, υπογεγραμμένο από Έλληνα κτηνίατρο, το οποίο θα βεβαιώνει ότι τα τυροκομικά που περιγράφονται σε κατάσταση συνημμένη στο Πιστοποιητικό είναι κατάλληλα για δημόσια κατανάλωση.

Το εν λόγω Πιστοποιητικό επικυρώνεται στα Τελωνεία της πΓΔΜ από την αρμόδια κτηνιατρική υπηρεσία, αρμόδιοι υπάλληλοι της οποίας λαμβάνουν δείγμα από το φορτίο, το οποίο παραδίδεται στο Veterinary Institute (Κτηνιατρικό Ινστιτούτο της πΓΔΜ) για ανάλυση και έγκριση της καταλληλότητάς του προς ανθρώπινη κατανάλωση.

Εν τω μεταξύ, το φορτίο παραδίδεται στην εισαγωγική επιχείρηση – η οποία υποχρεούται να διατηρεί "ψυγείο συντήρησης των προϊόντων" – παρουσία κτηνιάτρου ο οποίος πιστοποιεί ότι η εκφόρτωση έγινε στο συγκεκριμένο ψυγείο.

Η πώληση του εν λόγω φορτίου επιτρέπεται μόνο κατόπιν λήψης της ανωτέρω έγκρισης από το Veterinary Institute της πΓΔΜ, η οποία ενίοτε παρουσιάζει καθυστερήσεις ασύμβατες με τη σύντομη ημερομηνία λήξης ορισμένων γαλακτοκομικών προϊόντων.

Οι επιβαρύνσεις για την εισαγωγή της φέτας στην πΓΔΜ είναι οι εξής:

Ποσόστωση / εισφορά εισαγωγής: 38 Δηνάρια (€0,62)/ κιλό

ΦΠΑ: 5% επί της τιμής

Ανάλυση δείγματος: 6.000-9.000 Δηνάρια (€98-147) ανάλογα με την ανάλυση η οποία θα κριθεί απαραίτητη από τους αρμοδίους, ανεξαρτήτως βάρους φορτίου.

Στο προϊόν προς εισαγωγή επιβάλλεται να αναφέρονται τα **στοιχεία** του εξαγωγέα, του εισαγωγέα και τα συστατικά του προϊόντος **στην τοπική γλώσσα**. Συνήθως, οι εισαγωγείς παραθέτουν αυτά τα στοιχεία σε αυτοκόλλητο που επικολλάται πριν ή κατά την εισαγωγή.

5. ΨΕΥΔΕΠΩΝΥΜΗ ΦΕΤΑ

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι, παρά τον Κανονισμό 1107/96 της Ευρ. Επιτροπής (για την καταχώρηση της φέτας ως Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) βάσει του Κανονισμού 2081/92) και τον Κανονισμό 1829/2002, στην

πΓΔΜ υπάρχουν εταιρείες που παρουσιάζονται ως "παραγωγοί φέτας", ενώ στις στατιστικές καταγράφονται **εισαγωγές "φέτας" από τη Σερβία, την Ουγγαρία** και άλλες χώρες. Σημειωτέον ότι λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας, είναι ασύμφορο να πραγματοποιούνται εισαγωγές φέτας από την Ελλάδα μέσω τρίτων χωρών και λογικά, συνεπώς, οι προερχόμενες από τρίτες χώρες ποσότητες του προϊόντος μας θα πρέπει να θεωρηθούν ως εισαγωγές ψευδεπώνυμης φέτας.

Συγκεκριμένα, όπως έχει αναφερθεί και σε παλαιότερα έγγραφα του Γραφείου μας, στην αγορά της πΓΔΜ κυκλοφορούν οι εξής **ψευδεπώνυμες φέτες**:

- 1 Επωνυμία προϊόντος: Grekos Suboticka Feta
Εταιρεία παραγωγής: AD Mlekara
Προέλευση: Subotica Σερβίας
Εισαγωγέας: Euromilk Skopje
- 2 Επωνυμία προϊόντος: Kravjo Sirenje Feta
Εταιρεία παραγωγής: Mlekara Zdravje
Προέλευση: Radovo πΓΔΜ
- 3 Επωνυμία προϊόντος: Šabačka Feta
Εταιρεία παραγωγής: Koncern "Farmakom M.B." Mlekara Šabac
Προέλευση: Šabac Σερβίας
Εισαγωγέας: "Montenegro" D.O.O. Gostivar
- 4 Επωνυμία προϊόντος: Somborska FETA
Εταιρεία παραγωγής: Somboled A.D.
Προέλευση: Sombor, Serbia
Εισαγωγέας: JSP Aktuel, Skopje,
Dukat Mlecna Industrija Dooel, Skopje
- 5 Επωνυμία προϊόντος: Lazar Feta
Εταιρεία παραγωγής: Lazar Doo
Προέλευση: Blace, Serbia
Εισαγωγέας: Euromilk Doo, Skopje
- 6 Επωνυμία προϊόντος: Jersey Feta
Εταιρεία παραγωγής: Dzersi Doo
Προέλευση: Knjazevac, Serbia
Εισαγωγέας: Pekabesko, Skopje

Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο προϊόν Grekos το οποίο, πέραν της παραπλανητικής επωνυμίας του, φέρει στη συσκευασία του παραπομπές στον κλασικό ελληνικό πολιτισμό και στο προωθητικό υλικό του χρησιμοποιούνται εικόνες από ελληνικά νησιά. Επίσης, το περιεχόμενο των διαφημιστικών μηνυμάτων του εν λόγω προϊόντος στην τηλεόραση της πΓΔΜ, περίπου ένα έτος πριν, ήταν σαφώς ελληνικού περιεχομένου με ελληνική μουσική, εικόνες από ελληνικά τοπία και χρήση της ψευδεπώνυμης φέτας σε χωριάτικη σαλάτα.

Όπως φαίνεται από τον ως άνω κατάλογο, οι πέντε από τις έξι ψευδεπόνυμες φέτες παράγονται στη Σερβία, η οποία τυγχάνει και η μεγαλύτερη εξαγωγέας "φέτας" στην πΓΔΜ.

6. ΚΑΝΑΛΙΑ ΔΙΑΝΟΜΗΣ – ΣΗΜΕΙΑ ΠΩΛΗΣΗΣ – ΤΙΜΕΣ

Τα κανάλια διανομής όσον αφορά στη γνήσια φέτα είναι δύο:

- Απευθείας εισαγωγή μικρών σχετικά ποσοτήτων (σε groupage με άλλα προϊόντα) από τις αλυσίδες λιανικής πώλησης.
- Εισαγωγή μεγαλύτερων ποσοτήτων από εισαγωγείς-χονδρέμπορους και στη συνέχεια διοχέτευση τους σε αλυσίδες λιανικής πώλησης.

Όσον αφορά στα λευκά τυριά, υφίστανται τα εξής σχήματα/κανάλια διανομής:

- Εισαγωγέας / χονδρέμπορος – διάθεση σε αλυσίδες λιανικής πώλησης, μικροκαταστήματα και εταιρείες catering.
- Παραγωγός – Χονδρέμπορος – Λιανική και εταιρείες catering
- Παραγωγός / χονδρέμπορος – Λιανική και εταιρείες catering
- Παραγωγός (οικιακό τυροκομείο) – ανοικτή αγορά (παζάρι) και μικροκαταστήματα.

Όπως προαναφέρθηκε, η φέτα θεωρείται στην πΓΔΜ είδος πολυτελείας και αυτό εύκολα συνάγεται και από τις **λιανικές τιμές πώλησής** της, τις οποίες συλλέξαμε κατά τη διάρκεια έρευνας του Γραφείου μας στις μεγαλύτερες αλυσίδες λιανικής πώλησης των Σκοπίων, και παραθέτουμε στους παρακάτω πίνακες:

"VERO"

(Τιμές Λιανικής Φέτας και Ψευδεπόνυμης Φέτας)

Η αλυσίδα VERO είναι ελληνικών συμφερόντων, θεωρείται η μεγαλύτερη αλυσίδα με προϊόντα υψηλής ποιότητας και έχει υποκαταστήματα σε όλη τη χώρα. Προτιμάται από τους Σλαβόφωνους υψηλού εισοδηματικού επιπέδου της χώρας και αλλοδαπούς, συμπεριλαμβανομένης της πλειονότητας των Ελλήνων, εξ ου και η υψηλή προσφορά ελληνικής φέτας. Η VERO προσφέρει, κατά καιρούς, και τη φέτα ΟΛΥΜΠΟΣ, η οποία, όμως, δεν ήταν διαθέσιμη κατά την περίοδο της έρευνάς μας.

Επωνυμία	Ποσότητα συσκευασίας σε γρ.	Τιμή συσκευασίας σε Δηνάρια	Τιμή συσκευασίας σε Ευρώ	Τιμή/κιλό σε Δηνάρια	Τιμή/ κιλό σε Ευρώ
Φέτα ΦΑΓΕ	400	275	4,49	688	11,22
Φέτα ΜΕΒΓΑΛ	200	119	1,94	595	9,71
" "	1000	565	9,22	565	9,22
Φέτα ΔΩΔΩΝΗ	1000	600	9,79	600	9,79
Kravnjo Sirenje Feta	800	147	2,40	184	3,00
Šabačka Feta	450	109	1,78	242	3,95

"RAMSTORE"

(Τιμές Λιανικής Φέτας και Ψευδεπόνυμης Φέτας)

Το Ramstore είναι επιχείρηση τουρκικών συμφερόντων που εξαγοράστηκε πρόσφατα από σερβικά κεφάλαια και βρίσκεται σε νεόδμητο πολυτελές εμπορικό κέντρο των Σκοπίων, ενώ το δεύτερο υποκατάστημά του βρίσκεται στο Τέτοβο. Προτιμάται από τους Αλβανόφωνους υψηλού εισοδηματικού επιπέδου και αλλοδαπούς. Διαθέτει μόνο φέτα ΜΕΒΓΑΛ την οποία προμηθεύεται από τον τοπικό εισαγωγέα "Vendora", επιχείρηση ελληνικών συμφερόντων, η οποία διατίθεται κυρίως σε αλλοδαπούς.

Επωνυμία	Ποσότητα συσκευασίας σε γρ.	Τιμή συσκευασίας σε Δηνάρια	Τιμή συσκευασίας σε Ευρώ	Τιμή/κιλό σε Δηνάρια	Τιμή/ κιλό σε Ευρώ
Φέτα ΜΕΒΓΑΛ	200	125	2,04	625	10,20
Šabačka Feta	450	111	1,81	247	4,02
" "	950	214	3,49	225	3,67
Kravjo Sirenje Feta	800	147	2,40	184	3,00
Feta Somborska	250	87	1,42	348	5,68
" "	500	135	2,20	270	4,40

"TINEX Discount"

(Τιμές Λιανικής Ψευδεπόνυμης Φέτας)

Η αλυσίδα TINEX Discount διαφημίζεται ως αγορά χαμηλού κόστους (discount) και έχει υποκαταστήματα σε όλη τη χώρα. Σύμφωνα με την έρευνά μας, η στρατηγική της επιχείρησης είναι, κατά την τρέχουσα πολιτική συγκυρία, να μην εισάγει ελληνικά προϊόντα εξ ου και η έλλειψη ελληνικής φέτας από την παλέτα των λευκών τυριών τα οποία προσφέρει.

Επωνυμία	Ποσότητα συσκευασίας σε γρ.	Τιμή συσκευασίας σε Δηνάρια	Τιμή συσκευασίας σε Ευρώ	Τιμή/κιλό σε Δηνάρια	Τιμή/ κιλό σε Ευρώ
Šabačka Feta	450	105	1,71	233	3,81
Feta Somborska	250	76	1,24	304	4,96
" "	500	129	2,10	258	4,21
Kravjo Sirenje Feta	500	102	1,66	204	3,33
" " "	800	147	2,40	184	3,00
Feta Lazar Doo	500	116	1,89	232	3,78
Sirenje Feta Dzersi / Jersey	800	184	3,00	230	3,75

Από τα παραπάνω είναι προφανής η **διαφορά τιμής** που έχουν οι ψευδεπόνυμες σε σχέση με τις ελληνικές φέτες και η οποία κυμαίνεται από 207% έως 274%. Συγκεκριμένα, η φτηνότερη ψευδεπόνυμη φέτα στην αγορά της πΓΔΜ είναι η τοπικά παραγόμενη "Kravjo Sirenje Feta" με τιμή €3/κιλό (στη συσκευασία των 800 γρ. και στις τρεις αλυσίδες) και η ακριβότερη είναι η Feta Somborska με τιμή €5,68/κιλό (στη συσκευασία των 250 γρ., Ramstore). Από την άλλη πλευρά, η τιμή της φτηνότερης ελληνικής φέτας στην πΓΔΜ (ΜΕΒΓΑΛ, συσκευασία κιλού, VERO) είναι €9,22/κιλό και της ακριβότερης €11,22/κιλό (ΦΑΓΕ, συσκευασία 400 γρ., VERO).

Οι **τιμές των λευκών τυριών (sirenje)**, γενικά, που διατίθενται στην αγορά των Σκοπίων κυμαίνονται από €1,5 έως €5 / κιλό, ανάλογα με το γάλα που χρησιμοποιήθηκε για την παρασκευή τους, τη συσκευασία τους, την εταιρεία παραγωγής και την, εν γένει, παρουσία και τοποθέτηση του προϊόντος στην αγορά.

Επίσης, στην αγορά της πΓΔΜ κυκλοφορούν **λευκά τυριά από χώρες της Ε.Ε.**, ήτοι Γαλλία, Γερμανία και Δανία, τα περισσότερα εκ των οποίων σε συσκευασία Tetrapak. Συγκεκριμένα, γαλλικό French Combi White Cheese κυκλοφορεί με τιμή €2,7/κιλό, γερμανικό Combi White Cheese με τιμή €3/κιλό, δανέζικο White Cheese με τιμή επίσης €3/κιλό, ενώ κυκλοφορεί και έτερο δανέζικο λευκό τυρί σε μεταλλική συσκευασία με την ονομασία "Akadia", η οποία ενδέχεται και να παραπέμπει στην ελληνική Αρκαδία, με τιμή €4,7/κιλό.

Επίσης, στην αγορά κυκλοφορούν και άλλα ελληνικά λευκά τυριά όπως τελεμές της εταιρείας ΤΥΡΑΣ με τιμή €5,2/κιλό και της εταιρείας ΚΟΛΙΟΣ με τιμή €5,5/κιλό.

Το **ποσοστό λιανικού κέρδους** των ως άνω αλυσίδων για τα λευκά τυριά κυμαίνεται, πάντα εξαρτώμενο από τις εκάστοτε διαπραγματεύσεις, σε περίπου 18-20%.

Δεδομένης της χαμηλής τιμής στην οποία διατίθενται στην πΓΔΜ και της δημοφιλίας τους, η **διάθεση** των "sirenje" είναι ευρέως διαδομένη. Ο μέσος καταναλωτής στην πΓΔΜ μπορεί να αγοράσει "sirenje" από ανοιχτές αγορές – όπου διατίθενται οικιακά παραγόμενα "sirenje" χύδην και τεμάχια "sirenje" από τυποποιημένες μεγάλες συσκευασίες –, από σχεδόν όλα τα καταστήματα που πωλούν τρόφιμα και έχουν ψυγεία και φυσικά από όλες τις αλυσίδες λιανικής πώλησης.

Σε αντιδιαστολή, η φέτα διατίθεται, λόγω της υψηλής της τιμής, μόνο από τα μεγαλύτερα καταστήματα των αλυσίδων λιανικής πώλησης που διαθέτουν υψηλότερη ποιικιλία και μπορούν να περιλάβουν τη φέτα στην παλέτα των προσφερόμενων προϊόντων τους. Παλαιότερα, η φέτα ήταν διαθέσιμη και στη μοναδική αλυσίδα delicatessen της πΓΔΜ, η οποία δεν υφίσταται πλέον.

7. ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ – ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΕΣ – ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Στην αγορά, τα τυριά "sirenje" διατίθενται ως χύμα και ως τυποποιημένα. Η **τυποποίηση** ξεκίνησε πριν από περίπου 5-6 χρόνια και δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη σε ευρωπαϊκά πρότυπα, καθώς είναι πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί η υπάρχουσα νομοθεσία λόγω της μη-ύπαρξης επαρκών ελεγκτικών μηχανισμών. Το 2003 ξεκίνησε στην πΓΔΜ το πρόγραμμα "Seal of Quality and Agribusiness Assistance Program" της αμερικανικής οργάνωσης αναπτυξιακής βοήθειας 'USAID', σε συνεργασία με τον αμερικανικό γαλακτοκομικό συνεταιρισμό Land o'Lakes, με σκοπό αφ' ενός την υποστήριξη της τυποποίησης προϊόντων έτσι ώστε να μπορούν να διατεθούν σε υψηλές τιμές και αφ' ετέρου την ειδική προώθηση, μεταξύ άλλων, του πρόβειου τυριού.

Οι δημοφιλέστερες **συσκευασίες "sirenje"** είναι εκείνες του "τάπερ" με άλμη, περίπου μισού και ενός κιλού οι οποίες προτιμώνται καθώς είναι ανταγωνιστικότερες, λόγω της χαμηλότερης τιμής που έχουν κατά μονάδα βάρους. Στην αγορά διατίθενται επίσης – αν και σε μικρότερες ποσότητες – αεροστεγείς συσκευασίες "sirenje" μικρότερου βάρους, αλλά και συσκευασίες 10-15 κιλών σε δοχεία με άλμη, οι οποίες διατίθενται

σε όλη την γκάμα των καταστημάτων που διαθέτουν "sirenje", από τις μεγάλες αλυσίδες λιανικής πώλησης – ως εναλλακτική, φθηνότερη λύση – ως τις ανοιχτές αγορές.

Οι **συσκευασίες φέτας** που προτιμώνται από τους καταναλωτές στην αγορά της πΓΔΜ, λόγω της υψηλής συγκριτικά τιμής της, είναι οι μικρές αεροστεγείς συσκευασίες των 200 γραμμαρίων. Μικρότερη κατανάλωση έχουν οι συσκευασίες του μισού κιλού και ακόμη μικρότερη – όταν είναι διαθέσιμες στην αγορά – οι συσκευασίες του ενός κιλού. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έρευνά μας, οι συσκευασίες 200 γραμμαρίων καλύπτουν το 60% της κατά τεμάχιο κατανάλωσης, οι συσκευασίες του μισού κιλού το 30% και οι συσκευασίες του ενός κιλού το 10%, αντίστοιχα. Άξια αναφοράς είναι η αρχική απροθυμία των αλυσίδων λιανικής πώλησης να διαθέσουν τη συσκευασία 200 γραμμαρίων, καθώς, δεδομένης της υψηλής της τιμής και του μικρού όγκου της, ήταν πολύ ευκολότερο να κλαπεί από ό,τι οι μεγαλύτερες συσκευασίες.

Η **διαφορά κατανάλωσης** μεταξύ του "sirenje" και της φέτας είναι προφανής και από τα συγκριτικά δεδομένων πωλήσεων της εταιρείας "VERO" τα οποία μας διατέθηκαν. Συγκεκριμένα, η VERO διέθεσε, κατά το έτος 2007, 190 τόννους "sirenje" και 33 τόννους ελληνικής φέτας (αναλογία σχεδόν 6/1). Οι παραγωγοί "sirenje" των οποίων η VERO διαθέτει τα προϊόντα ανέρχονται σε περίπου 15 ενώ οι παραγωγοί ελληνικής φέτας σε τέσσερις (ΜΕΒΓΑΛ, ΔΩΔΩΝΗ, ΟΛΥΜΠΟΣ, ΦΑΓΕ). Για την καλύτερη αξιολόγηση των παραπάνω δεδομένων θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η VERO διαθέτει τη μεγαλύτερη ποικιλία φέτας και είναι ο κατ' εξοχήν προμηθευτής της λιανικής αγοράς των Σκοπίων για το εν λόγω προϊόν, ενώ η διάθεση φέτας από άλλες αλυσίδες λιανικής πώλησης είναι περιορισμένη έως ανύπαρκτη (βλ. τιμές λιανικής για τη διαθεσιμότητα του προϊόντος στις μεγάλες αλυσίδες λιανικής πώλησης).

Σύμφωνα με παράγοντες της αγοράς, **η φέτα αναμένεται να αυξήσει μεν, με αργούς ρυθμούς δε, το μερίδιό της στην αγορά της πΓΔΜ**. Αυτό οφείλεται σε πολλούς παράγοντες:

- Πρώτον, στο ότι πολλοί καταναλωτές της πΓΔΜ λειτουργούν, ακόμη, με βάση την **παράδοση**, δηλαδή αγοράζουν προϊόντα που ήδη γνωρίζουν χωρίς να έχουν διάθεση για γευστικούς πειραματισμούς, ιδιαίτερα αν δεν διαθέτουν το απαιτούμενο εισόδημα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, δε, η φέτα φαίνεται να είχε χαρακτηριστεί από τους καταναλωτές της πΓΔΜ ως "τυρί για ειδικές χρήσεις", όπως π.χ. για τη χωριάτικη ("ελληνική", όπως αποκαλείται εδώ) σαλάτα και όχι για γενικευμένη χρήση. Η τάση αυτή αργά αλλά σταθερά αλλάζει και χαρακτηριστικό της είναι ότι εμφανίστηκαν στην αγορά, τα τελευταία χρόνια, οι ψευδεπώνυμες φέτες με σκοπό να κατακτήσουν τμήμα του μελλοντικού μεριδίου αγοράς της φέτας στη χώρα. Ο κίνδυνος βέβαια που υπάρχει με τις ψευδεπώνυμες φέτες είναι ότι στην τιμή με την οποία διατίθενται, μπορούν, εκτοπίζοντας την αυθεντική ελληνική φέτα, να καθορίσουν άλλο (κίβδηλο) γευστικό πρότυπο του προϊόντος στην αγορά, και συνεπώς να περιορίσουν τις πωλήσεις της.
- Δεύτερον, στο ότι έχει αρχίσει να εμφανίζεται στην αγορά της πΓΔΜ η τάση για **αναζήτηση υγιεινότερων προϊόντων** και οι καταναλωτές ξεκίνησαν να διερευνούν περισσότερο τις επιπτώσεις της κατανάλωσης ορισμένων τροφίμων στην υγεία τους. Η τάση αυτή βρίσκεται βέβαια σε αρχικό στάδιο, κυρίως με την προσφορά ορισμένων προϊόντων χαμηλού λίπους, και δεν έχει προκαλέσει ακόμη

σημαντικές αλλαγές στα τυριά (στην αγορά υπάρχει μόνο ένα λευκό τυρί χαμηλής χοληστερόλης). Τούτο, εάν ληφθεί υπόψη ότι η ελληνική φέτα παρασκευάζεται κάτω από αυστηρές προδιαγραφές και αυστηρά ελεγχόμενες εγκαταστάσεις από άποψη υγιεινής αλλά και ούσα χαμηλότερης περιεκτικότητας σε αλάτι.

- Τρίτον και σημαντικότερο, η αγορά της πΓΔΜ είναι, αυτή τη στιγμή, **αγορά προσανατολισμένη στο κόστος**. Στην αλυσίδα VERO – η οποία απευθύνεται σε υψηλότερα εισοδήματα – η συνολική ετήσια κατανάλωση εισαγόμενων τυριών, τα οποία όπως και η φέτα χαρακτηρίζονται ως προϊόντα delicatessen, καλύπτει μόλις το 20% της αντίστοιχης κατανάλωσης ντόπιων τυριών ενώ, άξιον αναφοράς είναι ότι η φέτα, ούσα λευκό τυρί, ξενίζει με την τιμή της καθώς οι καταναλωτές στην πΓΔΜ έχουν συνηθίσει τα λευκά τυριά να είναι φθηνά, καθημερινής χρήσης τρόφιμα, σε αντίθεση με τα κίτρινα τυριά τα οποία θεωρούνται ακριβότερα.

Μεσοπρόθεσμα, όμως, με την ανάπτυξη της οικονομίας και, συνεπώς, την αύξηση του βιοτικού επιπέδου, αναμένεται ότι το ενδιαφέρον των καταναλωτών θα μετατοπιστεί από τα ανώνυμα χαμηλού κόστους προϊόντα στην αναζήτηση συγκεκριμένων ποιοτικών εμπορικών σημάτων (brand recognition). Προς αυτή την κατεύθυνση προσδοκάται ότι θα συμβάλει εξ άλλου και η εκπαίδευση του καταναλωτή (consumer education) που βοηθάει στην επιλογή νέων γεύσεων ιδίως για τα προϊόντα delicatessen, μεταξύ των οποίων και η φέτα.

Κατανοητό είναι λοιπόν ότι στο βαθμό που οι έλληνες εξαγωγείς φέτας αποφασίσουν να δραστηριοποιηθούν στην πΓΔΜ, θα πρέπει να προβούν στις κατάλληλες **ενέργειες για την προώθηση** του ελληνικού αυτού προϊόντος. Παρακάτω απαριθμούνται οι δυνατότητες προώθησης στη χώρα:

- α) Στην πΓΔΜ διοργανώνεται σε ετήσια βάση η **Έκθεση AGROFOOD**, η οποία αν και δεν είναι εφάμιλλη των δυτικοευρωπαϊκών διεθνών εκθέσεων, μπορεί να δώσει στον εισαγωγέα μια ευκαιρία να παρουσιάσει το προϊόν του στην αγορά της πΓΔΜ αλλά και να πάρει μια ιδέα για τον ανταγωνισμό και τα καταναλωτικά πρότυπα στη χώρα. Η Agrofood συσχετίζει ουσιαστικά μια σειρά από εκθέσεις για τον τομέα τροφίμων, ποτών και γεωργικού εξοπλισμού:

AGROFOOD 2008 - 23-27.09.2008

58th International Fair of Food, Beverages and Consumer Goods

58th International Fair of Machines Equipment Packing and Domestic Transport

49th International Fair of Tobacco and Machines

36th International Fair of Agricultural Industry

17th International Exhibition of Wine and Strong Beverages

National Presentations

SKOPJE FAIR

Belasica 2, P.O.Box 356, 1130 Skopje, FYROM

Phone: +389 2 3218 388 / Fax: +389 2 3218 375

skfair@mt.net.mk

β) Οι **γευσιγνωσίες** είναι πάντα ένας καλός τρόπος για την προώθηση ενός προϊόντος στην αγορά μιας χώρας. Δεδομένης της φύσης του προϊόντος, θα μπορούσαν να διοργανωθούν γευσιγνωσίες φέτας και στο πλαίσιο άλλων εκδηλώσεων, π.χ. ελληνικής εβδομάδας ή γευσιγνωσίας άλλων προϊόντων, σε συνεννόηση με αλυσίδες λιανικής πώλησης (in-store promotion), ή επί τούτου προσφορά δειγμάτων ελληνικής φέτας στους πελάτες μεγάλων αλυσίδων λιανικής πώλησης.

γ) Η **διαφήμιση των τυριών** στην πΓΔΜ συνηθίζεται να γίνεται, από κοινού με άλλα προϊόντα, μέσω φυλλαδίων που διανέμουν οι αλυσίδες λιανικής πώλησης στα καταστήματά τους ή μέσω διαφημίσεων τους στις εφημερίδες. Η εμφάνιση αυτούσιων διαφημίσεων τυριών στις εφημερίδες είναι σπάνια, ενώ δεν συνηθίζεται και η διαφήμισή τους στο ραδιόφωνο. Όταν η εισαγωγή ενός προϊόντος στην αγορά απαιτεί τη μέγιστη δυνατή κάλυψη, προτιμάται συνήθως η τηλεόραση, της οποίας τα τιμολόγια δεν είναι απαγορευτικά (από €30/sec. και κάτω, ανάλογα με το κανάλι και το χρόνο που θα συμφωνηθεί)

8. ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΦΕΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΓΔΜ

Όπως ήδη προαναφέραμε, η αγορά των γαλακτοκομικών στην πΓΔΜ πρόκειται να αλλάξει άρδην στα επόμενα χρόνια με τις **επενδύσεις** των τριών κολοσσών Danube Foods, Swedmilk και Dukat στη χώρα. Η εμφάνιση τους, και ιδιαίτερα ο ανταγωνισμός των δύο πρώτων για την επικράτηση στην αγορά γάλακτος, είχε ήδη ως αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησής του, ώστε, παρά την παραδοσιακή επάρκεια της χώρας, φέτος να έχει σημειωθεί σημαντικότερη αύξηση στην τιμή του σε €0,45-€0,48/κιλό από €0,29/κιλό πέρσι (αύξηση κατά 60%), χωρίς να αποκλείεται, βέβαια, οι εταιρείες να προσέφεραν οι ίδιες τις υψηλότερες αυτές τιμές για να κατακτήσουν το, κατά το δυνατόν, μεγαλύτερο μερίδιο στην αγορά γάλακτος αποκλείοντας τους μικρότερους αγοραστές.

Επίσης, είναι βέβαιο ότι η επιβολή των νέων μέτρων για την ασφάλεια και την ποιότητα των τροφίμων από 1/1/2009, θα ανεβάσει το κόστος παραγωγής των λευκών τυριών για τα μικρά και οικιακά τυροκομεία, με αποτέλεσμα αυτά είτε να καταλήξουν να λειτουργούν με οριακό κέρδος, είτε να κλείσουν. Αν, δε, οι ίδιες οι μεγάλες εταιρείες δεν καταφέρουν ή δεν ενδιαφερθούν να καλύψουν τη ζήτηση – ανάλογα με τα στρατηγικά τους σχέδια – θα υπάρξει σημαντική μείωση της προσφοράς λευκών τυριών στην αγορά.

Τέλος, η χώρα ως υποψήφιο μέλος της Ε.Ε. θα πρέπει να **ευθυγραμμίζει περαιτέρω τη νομοθεσία της με το κοινοτικό κεκτημένο**, όσον αφορά στην ασφάλεια των τροφίμων, να οργανώσει τους σχετικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς της σε ευρωπαϊκό επίπεδο ώστε η ποιότητα της παραγωγής τροφίμων της χώρας να φτάσει να είναι εφάμιλλη με εκείνη των κρατών μελών της Ε.Ε. αλλά και σταδιακά να εκμηδενίσει τις ποσοτώσεις και τους δασμούς των εισαγόμενων από την Ε.Ε. προϊόντων.

Συνεπώς, με την αύξηση στις τιμές γάλακτος, λόγω της αυξημένης ζήτησης, το υψηλότερο κόστος λειτουργίας που συνεπάγονται οι νέες και οι επερχόμενες νομοθετικές ρυθμίσεις για την ποιότητα τροφίμων, και τη μείωση της προσφοράς λευκών τυριών στην αγορά από το κλείσιμο μικρών γαλακτοκομικών μονάδων, οι οποίες δεν θα μπορούν πλέον να αντεπεξέλθουν στα κόστη και στις υψηλές προδιαγραφές, είναι **πιθανόν μελλοντικά η τιμή των τοπικά παραγόμενων λευκών τυριών να αυξηθεί**, καθιστώντας τη φέτα περισσότερο ανταγωνιστική. Σε ποιο βαθμό θα συμβεί αυτό, θα κριθεί κυ-

ρίως από το αν οι μεγάλοι παραγωγοί θα προβούν σε συμφωνίες (καρτέλ) για την τιμή αγοράς του γάλακτος και κατά πόσο θα υπάρξουν οικονομίες κλίμακας στην παραγωγή λευκών τυριών.

Αν, δε, ληφθεί υπόψη και η σταθερή, για την ώρα, ανάπτυξη της οικονομίας της πΓΔΜ είναι προφανές ότι η φέτα, με τις κατάλληλες κινήσεις marketing από πλευράς εισαγωγέων θα μπορέσει να διεκδικήσει σαφώς μεγαλύτερο – από το ιδιαίτερα μικρό – μερίδιο αγοράς που κατέχει στην πΓΔΜ σήμερα.

Σκόπια, 30 Μαΐου 2008

Παύλος Ολζιέρσκυ
Γραμματέας Β' Ο.Ε.Υ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1. Παραγωγή τυριών στην πΓΔΜ σε τόννους (2003-2007)

Προϊόν	Έτη				
	2003	2004	2005	2006	2007
Τυριά νωπά (που δεν έχουν υποστεί ωρίμανση) συμπτ. τυριού από ορό γάλακτος και πηγμένο γάλα για τυρί	262	385	412	476	484
Μαλακά τυριά	2.065	3.238	3.252	3.632	3.747
Σκληρά τυριά	1.407	1.858	2.361	2.548	2.562
Κατεργασμένα τυριά (εκτός τριμμένων τυριών ή τυριών σε σκόνη)	56	54	49	37	42

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ

Πίνακας 2. Εισαγωγές φέτας και λευκών τυριών στην πΓΔΜ ανά έτος και ανά χώρα (2003-2007) – Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ 2007

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	382.575	927.023	675.504
0406903200*	Φέτα	382.575	927.023	675.504
	Σερβία**	344.400	850.896	619.251
	Ουγγαρία	35.712	57.425	42.667
	Ελλάδα	1.989	15.366	11.103
	Δανία	372	2.386	1.786
	Ολλανδία	59	545	403
	Ιταλία	33	304	223
	Γερμανία	10	101	70
0406905010	Άλλα τυριά παρασκευασμένα αποκλειστικά από πρόβειο ή βουβαλίσιο γάλα σε δοχεία που περιέχουν άλμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή αιγός. Λευκό τυρί από πρόβειο γάλα σε άλμη			***
0406909910	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη			***

* Από το 2007 η πΓΔΜ ενσωμάτωσε τους Κωδικούς 0406903300 και 0406903100 στον Κωδικό 0406903200 κατά τα πρότυπα της Ε.Ε.

** Από 3 Ιουνίου 2006 το Μαυροβούνιο είναι ανεξάρτητη χώρα

*** Η Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ δεν διαθέτει στατιστικά στοιχεία εξαγωγών για τους εν λόγω Κωδικούς για το 2007

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ 2006

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	731.432	1.230.891	973.224
0406903300	Φέτα – άλλη	431.439	784.452	613.688
	Σερβία και Μαυροβούνιο	381.523	692.490	539.944
	Ουγγαρία	45.880	67.975	54.669
	Ελλάδα	2.796	19.029	15.060
	Τουρκία	840	2.327	1.939
	Γερμανία	361	2.285	1.804
	Δανία	30	260	204
	Ιταλία	10	85	67
0406909910	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη	299.993	446.439	359.536
	Βουλγαρία	299.993	446.439	359.536

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ 2005

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	492.758	642.033	517.762
0406903100	Φέτα - παρασκευασμένη αποκλειστικά από πρόβειο ή βουβαλίσιο γάλα, σε δοχεία που περιέχουν άλμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή αιγός	324	2.072	1.695
	Τουρκία	324	2.072	1.695
0406903300	Φέτα – άλλη	151.400	294.813	241.648
	Σερβία και Μαυροβούνιο	83.106	166.183	137.708
	Ουγγαρία	52.992	78.614	62.929
	Γερμανία	13.053	36.115	29.880
	Ελλάδα	2.050	13.266	10.617
	Τουρκία	180	463	378
	Δανία	10	90	70
	Ιταλία	10	83	66

0406909910				
Σύνολο	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη	341.034	345.147	274.419
	Βουλγαρία	332.992	326.241	258.871
	Σερβία και Μαυροβούνιο	8.022	18.824	15.482
	Κροατία	20	82	67

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ 2004

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	583.293	760.448	613.870
0406903300				
Σύνολο	Φέτα – άλλη	121.454	234.437	190.027
	Ουγγαρία	69.282	102.024	83.022
	Σερβία και Μαυροβούνιο	24.072	57.260	46.159
	Δανία	18.842	33.606	28.067
	Γερμανία	5.642	18.660	14.151
	Ελλάδα	2.566	16.111	13.023
	Ολλανδία	1.041	6.695	5.540
	Ιταλία	10	82	66
0406909910				
Σύνολο	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη	461.839	526.011	423.843
	Βουλγαρία	461.489	524.936	422.964
	Σερβία και Μαυροβούνιο	350	1.075	879

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ 2003

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	712.732	924.707	843.557
0406903300				
Σύνολο	Φέτα – άλλη	113.416	188.695	163.812
	Σερβία και Μαυροβούνιο	33.361	69.303	59.945
	Ουγγαρία	56.596	58.691	51.444
	Γερμανία	17.748	33.354	28.753
	Ελλάδα	2.449	13.559	11.910
	Ολλανδία	3.262	13.788	11.759
0406909910				
Σύνολο	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη	599.316	736.012	679.746
	Βουλγαρία	599.316	736.012	679.746

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ

Πίνακας 3. Εξαγωγές φέτας και λευκών τυριών από την πΓΔΜ ανά έτος και ανά χώρα (2003-2007) – Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ

ΕΞΑΓΩΓΕΣ 2007

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	116.994	390.769	284.262
0406905010	Άλλα τυριά παρασκευασμένα αποκλειστικά από πρόβειο ή βουβαλίσιο γάλα σε δοχεία που περιέχουν άλμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή αιγός	4.406	26.749	19.392
	Αυστραλία	4.406	26.749	19.392
0406909910	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη	112.587	364.020	264.870
	Σερβία	46.550	142.579	102.694
	Αυστραλία	31.769	106.589	78.513
	Αλβανία	16.028	53.201	38.606
	Κροατία	10.613	34.470	25.928
	Μαυροβούνιο	7.340	26.174	18.355
	Γερμανία	287	1.007	774

ΕΞΑΓΩΓΕΣ 2006

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	66.185	157.798	125.121
0406903300	Φέτα - άλλη	43	160	127
	Δυνάμεις NATO	43	160	127
0406909910	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη	66.142	157.639	124.995
	Αυστραλία	34.877	104.000	82.909
	Βουλγαρία	31.000	52.731	41.400
	Σερβία και Μαυροβούνιο	265	907	686

ΕΞΑΓΩΓΕΣ 2005

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	23.080	68.548	55.381
0406903300	Φέτα - άλλη	22.722	66.951	54.076
	Αυστραλία	22.680	66.805	53.952
	Δυνάμεις NATO	24	83	71
	Σερβία και Μαυροβούνιο	18	62	53
0406905010	Άλλα τυριά παρασκευασμένα αποκλειστικά από πρόβειο ή βουβαλίσιο γάλα σε δοχεία που περιέχουν άλμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή αιγός. Λευκό τυρί από πρόβειο γάλα σε άλμη	102	478	389
	Ελλάδα	102	478	389
0406909910	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη	256	1.119	916
	Ελλάδα	198	914	744
	Δυνάμεις NATO	59	206	173

ΕΞΑΓΩΓΕΣ 2004

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	7.340	22.781	17.827
0406903300	Φέτα - άλλη	4.008	13.365	10.053
	Αυστραλία	4.008	13.365	10.053

0406905010 Σύνολο	Άλλα τυριά παρασκευασμένα αποκλειστικά από πρόβειο ή βουβαλίσιο γάλα σε δοχεία που περιέχουν άλμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή αιγός. Λευκό τυρί από πρόβειο γάλα σε άλμη	42	206	164
	Σερβία και Μαυροβούνιο	42	206	164
0406909910 Σύνολο	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη	3.290	9.210	7.611
	Αλβανία	3.283	9.181	7.587
	Δυνάμεις NATO	7	29	23

ΕΞΑΓΩΓΕΣ 2003

Κωδικός ΣΟ	Λεκτικό	KGM	US\$	EUR
	Γενικό Σύνολο	76	287	247
0406905010 Σύνολο	Άλλα τυριά παρασκευασμένα αποκλειστικά από πρόβειο ή βουβαλίσιο γάλα σε δοχεία που περιέχουν άλμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή αιγός. Λευκό τυρί από πρόβειο γάλα σε άλμη	24	89	78
	Σερβία και Μαυροβούνιο	24	89	78
0406909910 Σύνολο	Λευκό τυρί από αγελαδινό γάλα σε άλμη	52	198	169
	Σερβία και Μαυροβούνιο	52	198	169

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της πΓΔΜ

Πίνακας 4. Εξαγωγές φέτας από την Ελλάδα στην πΓΔΜ κατά έτος (2003-2007) – ΕΣΥΕ

2007		
Εξαγωγές στην πΓΔΜ	Αξία (€)	Ποσότητα (κιλά)
(04.06.90.32) Φέτα*	8.083	1.757
2006		
Εξαγωγές στην πΓΔΜ	Αξία (€)	Ποσότητα (κιλά)
(04.06.90.33) Φέτα (εκτός από την πρόβεια ή τη βουβαλίσια, σε δοχεία που περιέχουν άρμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή κατσίκας και εκτός από την τριμμένη ή σε σκόνη ή αυτή που προορίζεται για μεταποίηση)	24.844	4.628
2005		
Εξαγωγές στην πΓΔΜ	Αξία (€)	Ποσότητα (κιλά)
(04.06.90.33) Φέτα (εκτός από την πρόβεια ή τη βουβαλίσια, σε δοχεία που περιέχουν άρμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή κατσίκας και εκτός από την τριμμένη ή σε σκόνη ή αυτή που προορίζεται για μεταποίηση)	9.036	1.711
2004		
Εξαγωγές στην πΓΔΜ	Αξία (€)	Ποσότητα (κιλά)
(04.06.90.33) Φέτα (εκτός από την πρόβεια ή τη βουβαλίσια, σε δοχεία που περιέχουν άρμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή κατσίκας και εκτός από την τριμμένη ή σε σκόνη ή αυτή που προορίζεται για μεταποίηση)	10.593	2.146
2003		
Εξαγωγές στην πΓΔΜ	Αξία (€)	Ποσότητα (κιλά)
(04.06.90.33) Φέτα (εκτός από την πρόβεια ή τη βουβαλίσια, σε δοχεία που περιέχουν άρμη ή σε ασκούς από δέρμα προβάτου ή κατσίκας και εκτός από την τριμμένη ή σε σκόνη ή αυτή που προορίζεται για μεταποίηση)	10.699	2.164

*= Από το 2007 η ΕΣΥΕ ενσωμάτωσε τους Κωδικούς 04.06.90.33. και 04.06.90.31. στον Κωδικό 04.06.90.32. κατά τα πρότυπα της Ε.Ε.

Πηγή: ΕΣΥΕ